شاری ڕەواندز ، مەڵبەندی هونەری ڕەسەن.. ن- کامەران حاجی ئەلیاس

ئەگەر ئاوڕێك لە مێژووی شاری رواندز بدەینەوە بەمان دەردەکەوێت کەئەو شارە لە زۆربەی لەبوارەکانی ژیان ، پێشڕەو بووە هەمیشەلە گەشەکردن و پێشڤەچوون دابووە ..سروشتی شاری رواندز هەردەم هەوێن و سەرچاوەی داهێنان بووە بۆ هونەرمەندان و نووسەران ، بۆیە لە هەموو سەردەمەکان بوونی خۆی سەلماندووە،چەندین نووسەر و هونەرمەند لەو شارەدا هەڵکەتوون،کە شوێن پەنجەیان لە سەر ئاستی کوردستان و عێراق بەرچاوە بووە.. بۆنموونە لە سەردەمی پاشای گەورە لەدیوەخانەکەی میر محەمەد جگەلە پێگەی سیاسی خۆی دیواخانەکەی شوێنی پێشکەش کردنی هونەری ڕەسەن بووە لەڕێگەی گێڕانەوەی چیرۆك وبەسەرهاتەکان بەشێوەی حیکایەت وحەیران ولاوك کەلەلایەن دەنگبێژانی لێهاتووی ئەوسەردەمە بەتایبەتی لە شەوان دا پێشکەش بەئامادەبووان دەکران، جۆش و خرۆشیان بە کۆڕو مەجلیسەکان دەدا.

لەلایەکی تریش لە بواری ڕۆژنامەوانیش دا ئەوشارە بۆتە پێگەیەکی گرنگی هەبووە بۆ ئاشنا کردنی هونەر و ئەدەبی ڕەسەنی کوردی ..کاتێ لە ساڵی 1925 کاتی سەید حوسێن حوزنی موکریانی دێتە شاری رواندز لەگەڵ خۆی چاپخانەیەك بەناوی (زاری کرمانجی)لەو شارە دادەمەزرانێنێت لە هەمان کات دا گۆڤارێکی هەر بەناوی زاری کرمانجی دەرکردووە (24) ژمارەی لێ بڵاوکردەتەوە، چەندین نووسەری ئەو کاتە بەرهەمی هونەری و ئەدەبی خۆیان لەو گۆڤارەدا بڵاوکردەتەوە خزمەتێکی زۆری هونەر و ئەدەبی ڕەسەنی ناوچەکە بەتایبەتی و کوردستانیان بەگشتی کردووە.

لەبواری هونەری بەهەرسێ بەشەکەیەوە (شانۆ،شێوەکار، میوزیك) لەپێشکەش کردنی هونەری ڕەسەن شاری رواندزپشکی شێریان بەرکەوتووە.

ئەگەر سەیری ئەو شانۆگەریانە بکەین کەلەو شارەپێشکەش کراون زۆربەیان گوزراشت بووە لە کێشەو ناسۆرییەکانی نەتەوەی کورد زۆرجاریش لەڕێگەی ئەم نمایشانەوە ئاریشەو کێشە کۆمەڵاتییەکانی نێو کۆمەڵگا نمایش کراون… ڕاستە هونەری کۆمیدیا لە گەیاندنی پەیامەکان ، هیچی کەمتر نییە لە هونەری مەرگەسات، بەڵام هەمیشە نمایشەشانۆییەکانی ئەو شارە نمایشێکی مەرگەساتی بوون چونکە ئەم

شانۆگەریانەی لەو شارەدا پێشکەش کراون زیاتر شانۆی (جاد) و ڕەبازی شانۆی واقعی لەخۆگرتووە کەزیاتر گوزارشت لە هونەری ڕەسەن دەکەن هۆکاری پێشکەش کردنی ئەم جۆرە شانۆگەریانەش دەگەڕێتەوە بۆ بوونی چەند مامۆستا و هونەرمەندی ڕەسەن لەو شارە بۆ نموونە کاتێ لە 1931-10-15 یەکەم شانۆگەری بەناوی (نیرۆن) پێشکەش دەکرێت لەئامادەکرن و دەرهێنانی مامۆستا (فوئاد ڕەشید بەکر) بووە چەمکی شانۆگەرییەکە ، باس لەچیرۆکی ژیانی ئیمپڕاتۆری نیرۆن دەکات تیشك دەخاتە سەر لایەنە جۆراوجۆرەکانی کەسایەتیی خودی ئیمپڕاتۆر و حوکمە ستەمکاریەکەی لەگەڵ سوتاندنی شاری ڕۆما و کۆتاییە مەرگەساتەکەی دەکات.لەو ساتەوە تا دوای راپەرنیش بەشی زۆری نمایشەکان لەو شارەدا ئەو جۆرە نمایشانەیان لەخۆگرتووە کە گوزارشتیان لە باردۆخی نەتەوایەتی وسیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی دەکرد. هەر ساڵەکانی پەنجاو شەستەکانی سەدەی رابردوو ساڵانە لە یادی جەژنی نەورۆزدا شانۆگەری (کاوەی ئاسنگەر) لە ژێر چەندین ناونیشان پێشکەش کراوەن لەم روانگەوە نابێ رۆڵی مامۆستای هونەرمەند (زرار محەمەد مستەفا) لەبیر بکەین کە کاریگەری زۆر گەورەی هەبووە لە نمایش کردنی جۆری ئەو شانۆگەریانەی کە لەو شارە پێشکەش کراوە بۆنموونە ئەگەر ئاماژە بەناوی هەندێ لەو شانۆگەریانە بکەین کە هەموویان نمایشی مەرگەساتی بوون گوزارشتیان لە ڕەسەنایەتی واقعی ژیانی کۆمەڵگای کوردی بەشێوەیەکی گشتی دەکرد..وەکو ئۆپەرێتی (داستانی شۆرش) لە 1979-4-7 نمایش کراوە ، شانۆگەری (خۆراگرتن تاسەرکەوتن) 1979-7-17 ،شانۆگەری(نهێنی پیشە) 1982-8-29-28 شانۆگەری (بانەکەو دووهەوا) 1983-5-3 ، شانۆگەری (شاری ئەوین) لە 1986-7-25 لە هۆڵی پاشای گەورە نمایش کرا وە لە سەرانیش نمایشکرا.شانۆگەری (ئەو پیاوەی مەرگ لێی ئەسەڵمەتەوە) لە رواندز ،سەران،دهۆك، هەولێر لە 1988-3-27 نمایشکرا . شانۆگەری (مەرگی بەختەوەری) لە 1991-8-26-25 لەرواندز و سەران نمایش کرا…چەندین شانۆگەری تر کە لێرەدا دەرفەتی ئەوە نییە ئاماژە بەهەموویان بدەن ئەگەر بەگشتی سەیر ناونیشانی تێکستی ئەو شانۆگەریانە بدەین کەو لەو ماوەیەدا نمایش کراون ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە ئەگەر کەسێك نمایشەکانیشی نەبینیبێت ئەوا لە مانشێتی شانۆگەرییەکان لە ناوی نووسەری تێکستەکان بۆی دەردەکەوێت کە سەرجەم شانۆگەرییەکان شانۆی ڕەسەن و شانۆی جاد بوو،گوزارشتیان لە چەمکی کێشەو گرفتی نەتەوەی کورد کردووە.

لە بواری هونەری شێوەکاریش دا هەمیشە هونەرمەندانی شێوەکاری ئەم شارە وەکو (سەلام نەورۆز ، خودالەی خۆش بێت رزگار فەقی عوڵا ، تەیب موعتەسەم ، ئەمیر حمەدەمین ، بەرە رواندزی …هتد) سروشتی

شارەکەیان لە تابلۆیەکانیان رەنگی داوەتەوە چەندین پیشانگای هاوبەش و تایبەتی کرانەتەوە بەجۆرێك سەرجەم پیشانگاکان گوزارشتیان لە دەلأ وشاخ وچیا و تاڤگەکان کردوە ئەمەش بەمانای ئەوە دێت کە ئەم هونەرمەندانە کاریان لەسەر هونەری ڕەسەنی کوردی کردوە…بەگومان ئەمە بەمانای ئەوە نایات کە هونەرمەندانی شێوەکاری شار قوتابخانە شێوەکاری تری فەرامۆش کردبێت وەکو سوریالیستی و ئنتباعی و رۆمانسی وئەبستراك ودادایی… چونکە بەشێوەك لە شێوەکانی لە رێگەی تابلۆکانیان دا لە پیشانگان تابلۆی لەو شێوازە قوتابخانانەش نمایش کراوەن.. لەلایەکی تر ئەگەر سەیری پیشانگای ساڵانەی چالاکی قوتابخانەکانی شاریش بکەین درك بەوە دەکەین کە قوتابیان زۆربەیان لە نیگارەکانیان دا وێنەی خۆرەند و بەخاڵ و جوندیان کەو و دەڵۆکان بەدی دەکرێن .

هونەری گۆرانی موزیکیش کاریگەری گەورەی خۆی هەبووە لە پێشکەش کردن وپاراستنی هونەری ڕەسەنی کوردی لەناوچەی رواندز بەجۆرێك زۆرێك لە لاوك بێژان و حەیران بێژان لە نێو لاوك وحەیرانەکانیادا باسیان لە خەبات و خۆراگری وچیاو دەڵ وتاڤگەی شاری رواندزیان دەکرد ، باس لە کیژۆڵە جوانەکانی شار دەکەن وەکو هونەرمەندان (محەمەد عارف جزیری و ڕەسول بێزار گەردی و حەسەن سیساوەیی و وەلی دەسکی ..) جگەلەوەش چەندین بەنەو داب و نەریتی کوردەواری ئەگەرچی لە ئێستادا کەم بۆتەوە بەڵام بەشێوەك لە شێوەکان ناوبەناو ئەنجام دەدرێت وەکو شایی ڕەشبەڵەك ساوار کوتان و دەروێنەوە ..بەگومان لە کاتی بەرێوەچوونی بەنەو ئەم داب و نەریتانە هەریەکەو گۆرانی و سروەتی تایبەتی بەخۆی لەگەڵیان ئەنجام دەدرێت.

کاتە باس لە گۆرانی و موزیکی شاری راواندزیش دەکەین ناکرێت رۆڵی تیپی مۆسیقای پاشای گەورە لەبیربکرێت ئەم تیپە لەسەردەستی هونەرمەند مامۆستا زرار محمەد مستەفا لە لە 1977-7-1 دامەزرا چەندین شاکاری نایابیان پێشکەش کردوە بەجۆرێك لەرێگەی ئەم تیپەوە چەندین گۆرانی فۆلکلۆری ڕەسەنی کوردیان لە فەوتاند رزگار کردوە ئەم تیپەخاوەنی فۆرم ستایلەکی تایبەتی بەخۆی هەیە هەرکاتی گوێ لە بەرهەمەکی ئەم تیپە دەگرین دەزانین کە ئەمە تیپی موزیکی پاشای گەورەیە.. ئەم تیپە بەرهەمەکانی تایبەت نەبووە تەنیا بە گۆرانیبێژانی شاری رواندز بەڵکو لەسەر ئاستی کوردستانی گەورە کاری کردوە چەندین گۆرانیبێژی توانیویانە گۆرانییەکانیان لەرێگەی ئەم تیپە بڵاوبکەنەوە بەجۆرێك هەندێ لە گۆرانییەکان دەنگدانەوەیەکی زۆری لێکەوتووە وەکو گۆرانی(کەچەرێ) کە بەدەنگی هونەرمەند وەلی دەسکی بڵاو کراوە گۆرانییەکی فۆلکلۆری بوو، دوای چەندین گۆرانیبێژ گۆرانییەکەیان(کەچەرێ)، دووبارە کردوە وەکو هونەرمەندی

کەچکردوو (تەحسین تەها)، هەروەها گۆرانی (رواندز) ، ئەویش بەدەنگی هونەرمەند وەلی دەسکی تۆمار کرا کە ئێستا بۆتە سمبولی شاری رواندز لەکاتی نمایشکردنی دیمەنە سروشتیەکانی ئەو وەکو لۆگۆی شاری ئەو گۆرانییەکەش لەگەڵیدا پەخش دەکرێت . هەروەها گۆرانی (مەندانە) کەلەلایەن هونەرمەند (ئەحمەد محەمەد شەریف) تۆمار کرا ئەویش لە کاتی خۆی ناوبانگێکی زۆری دەرکرد تائەو رادەییەی گۆرانیبێژەکە لە ناو خەڵک دا بە ناوی (ئەحمەد مەندانە)،ناسرا،گۆرانییەکە باس لە شۆخ و شەنگی کیژۆلەیەکی کوردستان دەکات بە ناوی (مەندانە) هەرچەندە ئەم گۆرانیبێژە چەندین گۆرانی تری هەر لەو تیپە بڵاوکردە بەڵام زیاتری بە گۆرانی (مەندانە) لەناو جەماوەر ناسرا.

یەکێك لە سیفەتەکانی تیپی موزیکی پاشای گەورە ئەوبووە کە بەرهەمەکانی تایبەت نەبوو تەنیا بە گۆرانی بەژانی شارە کە یان ناوچەکە بەڵکو خزمەتی چەندین گۆرانی بەژ تری لە شارەکانی تری کوردستان بگرە لە پارچەکانی تری کوردستان کردوە بەجۆرێك زۆرێك لە گۆرانی بێژان لە رێگەی ئەم تیپەوە ناسران بەڵی ئەم تیپە لەبواری سردووی شۆرشگێریشدا لە سەردەمی رژێمی بەعسی گەڵ بەگەڵدا چەندین سرودی شۆرگێری بەنهێنی بە هونەرمەندانی رۆژهەڵات تۆمار کردوە،تا ئەو رادیۆیەی لەسەردەمی خەباتی شاخ دا لە زۆربەی رادیۆیەکانی حزبەکانی ئەو کات پەخش دەکران سروودەکانیش لە ستۆدیۆی کۆمەڵەی هونەرجوانەکانی رواندز تۆمار دەکران کە بارەگاکەی چەندی مەترێك لە دائیرەی ئەمەن ورێکخراوی حزبی بەعس نزیك بوو.. تۆمارەکردنەکەش لەسەردەستی هونەرمەند و رابەری هونەر مامۆستا (زرار محەمەد مستەفا) تۆمار دەکران لەبەر بوونی مەترسی لەسەر ژیانیان وئاشکرا نەبوونیان سروودەکان زیاتر درانگانی شەو تۆمار دەکران .

هەر بۆ مێژووش لە دوای راپەرینی گەلی کوردستان لە بەهاری 1991 تیپی موزیکی پاشای گەورە یەکەم تیپ بوو ئاهەنگی جەماوەری وکۆنسەرتی بۆ ئامادەبوونی زۆرێك لە سەرکردەکانی کورد و جەماوەرێکی زۆر لەدوای کۆچ ڕەوەکەی گەلی کوردستان لە شارەکانی رواندز ،سۆران ، شەقڵاوە، رانیە ،چۆمان..) سازکرد بە شداری هونەرمەندان (ناسری رەزازی ،شوان پەروەر ، شیرین پەروەر).

لە کۆتاییدا پێم باشە ئاماژە بەو گۆرانیبێژان بدەین کە لەم تیپەدا بەرهەمەکانی خۆیان پێشکەش کردوە (وەلی دەسکی ،ناسری رەزازی، شوان پەروەر، نەجمەدینی غوڵامی،خدر بەجانی ،سلێمان ئەحمەد، ئەبووبەکر لەگزی ، کاڵێ، شیرین پەروەر،فاتیمە، جەلال ئاوارە، هاوتائەسعەد،سەلام سامان عەلی موردی، سامان عەلی مورادی ..).

ن- کامەران حاجی ئەلیاس